

Brevgranskning och fråga om intagens innehav av ett privat klädesplagg

Anmälningar

I en anmälan, som kom in till JO den 19 januari 2007, mot Kriminalvården klagade AA på att personal i häktet Kronoberg hade öppnat ett brev från Linköpings tingsrätt till honom. Han uppgav att brevet inte hade försetts med någon granskningsstämpel och att han inte heller hade fått någon muntlig information om att granskning skett.

I en annan anmälan, som kom in samma dag, uppgav AA att personal i häktet hade nekat hans flickvän att lämna in ett skärp. Spännet till skärpet var försett med texten "Bandidos MC". Enligt AA hade han avsett att använda skärpet och diverse andra civila kläder vid rättegången mot honom. AA ifrågasatte om ett häkte får "censurera en intagens klädsel vid hans rättegång baserat på hans kläders uttryck för hans medlemskap i en fullständigt laglig och tillåten förening".

Utredning

AA:s behandlingsjournal begärdes in och granskades. Kriminalvården anmodades därefter att yttra sig över vad AA hade framfört i sina anmälningar.

I remissvaret anförde Kriminalvården (Region Stockholm), genom regionchefen BB, bl.a. följande.

Brevgranskningen

Av Lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl. 9 § framgår att brev från den häktade till svenska myndigheter, internationella organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda eller den häktades offentlige försvarare skall vidarebefordras utan föregående granskning.

Utöver vad som gäller enligt första stycket får den häktade sända eller ta emot brev, om det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt och, för den som är häktad på grund av misstanke om brott, utan fara för att bevis undanröjs eller utredning om brott på annat sätt försvåras.

Vägras den häktade att sända eller ta emot brev utan föregående granskning av dess innehåll, skall brevet hållas kvar men får inte öppnas utan den häktades medgivande.

Kopior och översättningar av brev som har granskats skall förstöras så snart de inte längre behövs.

Bestämmelserna i paragrafen om brev gäller även andra skriftliga handlingar.

10 §: Bestämmelserna i 9 § andra, tredje och fjärde styckena gäller även försändelser av annat slag än brev eller andra skriftliga handlingar. Den häktade får dock inte ta emot en sådan försändelse om den kan äventyra ordningen eller annars medföra olägenhet.

Om det behövs för att hindra att otillåtna varor förs in i en förvaringslokal, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att häktade inte utan särskilt medgivande får ta emot andra försändelser än brev eller andra meddelanden.

Av Förordning (1976:376) om behandling av häktade och anhållna m.fl. 4 a § framgår att egendom som tas om hand i samband med kroppsvisitation, kroppsbesiktning eller annan undersökning skall förtecknas. Förteckningen skall skrivas under av den intagne och den som har verkställt omhändertagandet av egendomen. Vägrar den intagne att skriva under skall, om det är möjligt, ytterligare en tjänsteman skriva under förteckningen. Den myndighet som svarar för omhändertagandet av egendomen skall, om inte något annat är särskilt föreskrivet, se till att den förvaras på ett betryggande sätt.

8 §: Kvarhålles enligt 9 § tredje stycket eller 10 § första stycket lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. brev eller annan försändelse, skall den intagne underrättas härom, om ej särskilda skäl föranleder annat. Medger den intagne att försändelsens innehåll granskas, får den intagne ej vägras att avsända eller mottaga försändelsen, om granskningen ger vid handen att det kan ske utan fara eller olägenhet som avses i 9 § andra stycket och 10 § första stycket samma lag. Innehåller ankommande försändelse delar som kan medföra fara eller olägenhet som nyss har nämnts, skall övriga delar eller upplysning om innehållet i dessa lämnas till den intagne.

Första stycket har motsvarande tillämpning på försändelse som kvarhålles på grund av föreskrift enligt 10 § andra stycket lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl., om annat ej följer av föreskriften.

Av Kriminalvårdens häktesföreskrifter under rubriken *Granskning av försändelser m.m.* framgår att granskning till och från den intagne endast får utföras av därtill utsedd tjänsteman.

I det enskilda fallet och om det bedöms nödvändigt får granskning av försändelse ske medelst genomlysning av försändelsen i oöppnat skick, öppnande utan genomläsning eller öppnande och genomläsning av innehållet. Har en försändelse öppnats enbart för att söka efter otillåtet föremål, får innehållet inte läsas. Efter granskning skall försändelsen förseglas och den intagne underrättas om åtgärden.

Är den intagne inte närvarande vid granskningen, skall granskningen utföras av minst två tjänstemän. Den tjänsteman som har utfört granskningen skall underrätta den intagne därom. Kan en försändelse från den intagne skickas efter ändring, skall den intagne få tillbaka försändelsen med besked om detta.

Bedöms innehållet i försändelse vara straffbart eller lämna upplysningar om brott, skall polis snarast underrättas.

Innan en försändelse till en intagen som har meddelats restriktioner av åklagaren översänds för granskning skall den öppnas för eftersökande av föremål som inte omfattas av åklagarens granskning, om den intagne medger detta.

Om en försändelse kvarhålls, skall den läggas i den intagnes akt och i förekommande fall förseglas. Anteckning om kvarhållningsbeslutet och dagen för beslutet skall fästas vid försändelsen. Beslut att en försändelse skall kvarhållas skall antecknas i en särskild handling där det skall framgå vem som meddelat beslutet, beslutets dag och innehåll samt uppgift om delgivning.

Kvarhållen försändelse skall utlämnas till den intagne så snart det är möjligt och senast när den intagne frigges.

Av utredningen framkommer att brevet till AA från tingsrätten i Linköping, av misstag öppnats. Det har inte gått att utreda om misstaget begåtts på kansliet eller på avdelningen. Vidare framgår ingenting som talar för att AA underrättats på sätt som föreskrivs. Häktet har inte följt gällande lagstiftning och de föreskrifter om brevgranskning som gäller inom kriminalvården.

Klädsel och tillhörigheter vid vistelse utanför häktet

Av Lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl., Förordning (1976:376) om behandling av häktade och anhållna m.fl., Kriminalvårdens Säkerhetshandbok 2000:5 och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om transportverksamhet m.m. 2006:11 framgår hur transport av häktade utanför häktet skall hanteras. Av Lag (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl. 7 § framgår att en häktad får inneha pengar, värdesaker och legitimationshandlingar i den mån det inte är olämpligt. Den häktade får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel. I övrigt får den häktade, i den mån inte annat följer av denna lag, inneha personliga tillhörigheter och skaffa sig varor eller annat enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Närmare föreskrifter avseende innehav finns i Kriminalvårdens häktesföreskrifter KVFS 2006:3 (numera 2007:1, JO:s anm.). Häktet Kronoberg har Instruktioner för inlämnande av tillhörigheter till häktade. Nuvarande instruktion är under omarbetning. Tillhörigheter, artiklar eller varor som uppenbarligen bedöms utgöra en säkerhetsrisk, bedöms försvåra visitation eller bedöms kunna utgöra en sanitär olägenhet får enligt instruktionerna inte införas i häktet. Det åligger alltid personal att försöka förhindra eller försvåra att en frihetsberövad person rymmer eller på annat sätt missköter sig. Detta gäller även när en intagen befinner sig med personal utanför anstalt eller häkte. Hur långt detta åliggande sträcker sig och hur medföljande personal skall agera i olika situationer måste anpassas efter situationen. En individuell säkerhetsbedömning skall föregå vistelse utanför häktet. Om utfallet av säkerhetsbedömningen visar att det föreligger hög eller extremt hög risk för fritagningsförsök, återfall i brott, allvarlig misskötsamhet eller hot om våld riktat mot den häktade, personal eller annan vidtas särskilda åtgärder som t.ex. bevakning av polis.

Av utredningen framkommer att den säkerhetsbedömning som häktet Kronoberg gjorde med anledning av AA:s utevistelse i samband med rättegång föranledde häktet att vidta extraordinära säkerhetsåtgärder. När AA:s fästmö lämnade in de kläder som AA avsåg att bära vid en kommande rättegång upplystes hon av tjänstemannen i receptionen om att AA inte skulle få upp skärpet på sitt bostadsrum. Skärpet skulle, om det lämnades in, komma att läggas i AA:s förvaringsskåp. Häktade får inte innehava skärp på sina bostadsrum och tjänstemannen gjorde bedömningen att skärpet p.g.a. ett ”knytnävsstort” spänne i metall kunde användas som vapen. Skärpet lämnades inte in.

Kriminalvården gör följande bedömning:

Brevgranskningen

Mot gällande lagstiftning och rutiner har p.g.a. av ett misstag AA:s brev från tingsrätten i Linköping öppnats. AA synes inte ha underrättats om åtgärden.

Häktet Kronoberg bör säkerställa att gällande lagstiftning och rutiner avseende hantering av post följs. Region Stockholm avser att vid kommande rättsvårdsmöten vid häktet Kronoberg särskilt fokusera på frågor rörande hantering av häktades post. Kriminalvården ser allvarligt på det inträffade.

Klädsel och tillhörigheter vid vistelse utanför häktet

Region Stockholm ser inte skäl att ifrågasätta häktet Kronobergs bedömning av att AA:s skärp var utformat på ett sätt som gjorde att det skulle kunna användas som vapen. De säkerhetsåtgärder som vidtogs vid AA:s rättegång var extraordinära och häktet får därmed anses ha haft skäl att neka AA att bära skärpet vid rättegången. Enligt underlag till utredning framkommer att häktet Kronoberg vid säkerhetsbedömningen inte fäst avseende vid skärpets emblem; storleken och

materialet i skärpets spänne utgjorde grunden för häktets bedömning. En häktad kan alltid, genom att lämna in en anhållan om innehav, få frågan om att få innehava viss egendom prövad. Häktet Kronoberg bör i sina nya rutiner avseende Instruktioner för inlämnande av tillhörigheter särskilt uppmärksamma att skilja på säkerhetsbedömningar som innebär att tillhörigheter inte skall införas i häktet och säkerhetsbedömningar som innebär att den häktade inte i sitt bostadsrum får inneha vissa tillhörigheter.

AA yttrade sig över remissvaret. Han tillbakavisade därvid bl.a. Kriminalvårdens påstående om att spännet på bältet var ”knytnävsstort”.

I beslut den 4 juli 2008 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Brevgranskning

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen (RF) är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse. Fri- och rättigheterna får under vissa förhållanden begränsas genom lag (2 kap. 12 § första stycket RF). För häktade och anhållna finns sådana begränsningar i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. (häkteslagen).

Enligt 9 § första stycket häkteslagen ska brev från den häktade till svenska myndigheter, internationella organ som har av Sverige erkänd behörighet att ta emot klagomål från enskilda eller den häktades offentlige försvarare vidarebefordras utan föregående granskning. Härutöver får den häktade sända eller ta emot brev, om det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt och, för den som är häktad på grund av misstanke om brott, utan fara för att bevis undanröjs eller utredning om brott på annat sätt försvåras. Vägras den häktade att sända eller ta emot brev utan föregående granskning av dess innehåll, ska brevet hållas kvar men får inte öppnas utan den häktades medgivande.

Häkteslagens reglering om brevgranskning kompletterades vid den aktuella tidpunkten av 38–44 §§ i Kriminalvårdens häktesföreskrifter (KVFS 2006:3). Av 39 § framgick följande. I det enskilda fallet och om det bedöms nödvändigt får granskning av försändelse ske medelst genomlysning av försändelsen i oöppnat skick, öppnande utan genomläsning eller öppnande och genomläsning av innehållet. Har en försändelse öppnats enbart för att söka efter otillåtet föremål, får innehållet inte läsas. Efter granskning ska försändelsen förseglas och den intagne underrättas om åtgärden.

Sedan den 1 april 2007 gäller Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för behandling i häkte (KVFS 2007:1). Bestämmelser och allmänna råd om brevgranskning, som i huvudsak motsvarar tidigare gällande bestämmelser, finns i 4 kap. 1–2 §§.

Till skillnad mot vad som gäller för intagna i kriminalvårdsanstalt finns det i häkteslagen inte något uttryckligt förbud mot att granska myndighetspost till den häktade. Av en vid häktet Kronoberg upprättad promemoria framgår dock att granskning av sådan post endast ska ske vid misstanke om att avsändaren inte är den angivna.

Av utredningen framgår att personal i häktet öppnade ett brev från Linköpings tingsrätt till AA. Vad som framkommit i ärendet ger inte stöd för något annat än att detta skedde av misstag. Trots detta är jag kritisk till det inträffade.

Innehav av skärp

Jag har vid flera tidigare tillfällen påpekat att en häktad som huvudregel har rätt att bära egna kläder (se t.ex. mitt beslut den 19 februari 2007, dnr 3180-2006). Frågan om en häktad ska få bära egna kläder reglerades vid den aktuella tidpunkten ytterst genom 15 § häktesföreskrifterna (jfr 7 § andra stycket häkteslagen), numera 5 kap. 2 §. Dessa regler – som i sak är oförändrade – kan, efter en bedömning i ett enskilt fall, medföra att t.ex. ett skärp av säkerhetsskäl inte får bäras. Bestämmelserna gäller enligt ordalydelsen innehav i bostadsrummet i häktet, men kan enligt min mening tillämpas analogt i andra situationer, t.ex. vid transport till ett domstolssammanträde och vid närvaron där. Av 5 kap. 9 § rättegångsbalken framgår dock att det vid domstolssammanträdet ankommer på rättens ordförande att upprätthålla ordningen och att meddela de föreskrifter som behövs.

I det aktuella fallet var det egentligen inte fråga om innehav på nyss nämnda sätt utan om att AA:s flickvän ville lämna in vissa av dennes personliga tillhörigheter till förvaring i häktet. Även i dessa fall blir det emellertid fråga om en prövning av om innehav av tillhörigheterna kan tillåtas. Enligt 49 § i de tidigare gällande häktesföreskrifterna skulle nämligen personliga tillhörigheter som var tillåtna i häktet och som en besökande önskade lämna till en häktad tas emot och undersökas av häktets personal. Att det i sådana fall ska ske en innehavsprövning framgår än tydligare av nu gällande regler. I 4 kap. 10 § KVFS 2007:1 anges således att personliga tillhörigheter, som en besökande önskar lämna till en häktad och som den häktade önskar inneha i häktet, ska överlämnas till häktets personal för prövning av om innehav kan medges. Om innehavet inte kan medges ska tillhörigheterna återlämnas till den besökande. Som jag ser det agerade häktet alltså inte felaktigt när man, med hänvisning till att innehav inte skulle komma att tillåtas, nekade AA:s flickvän att lämna in skärpet. AA borde dock omgående ha underrättats om det inträffade och därmed givits möjlighet att få ett formligt beslut i frågan. Så synes inte ha skett.